

A téli hónapok jórészt hordók készítésével teltek a Krenák műhelyben. A Duna befagyott, burcsellák nem jártak, hajót, csónakot nemigen javítottak senki. A városi gabonapadlásokról, kamrákból előkerülő zsákokat szántalpakon, szekereken és kézikocsikon húzkodták át a Duna jegén a révfalui Lómalomba, ahol télen a dunai vízimolnárok dolgoztak. A napi munka után Ádámnak kellett be-

Jáky György 45

ÖRDÖGVÍZ*

fogni a mesterék egylovas kordélyát, amire felhántak néhány zsákot, amelyeket előzőleg Rózsika töltött meg búzával a hombárban. A leány néha egész nap ott ücsörgött és gabonamérő lapáttal merte a búzaszemeket, kötötte el a zsákok száját. Odébb rakni már nem bírta, ebben gyakorta Füg, a házitanító segédkezett neki, aki – ha Krenákné elment hazulról – a konyha ablakából naphosszat képes volt figyelni, mikor járjon véletlenül épp arra az udvaron. Ha a leány kijött a kamra elé és nyújtózkodott, tudta, hogy sokáig ülhetett előtte, tehát megtelhetett egy zsák. Ilyenkor kilépett az udvarra, elment a lábas jószágok ölje előtt, a kerítésen bekukorékolt, mert nagyon viccesnek tartotta, amint a kakas kihúzza magát és elkezd vele vitatkozni.

A kamra előtt már felcsattant Rózsika cserfes nyelve.

– Hát maga megint erre jár? Miért riogatja a Gyurit? Nem tud majd cicerélni, aztán nem lesznek csibéink!

Ez a kérdés annyiszor tevődött fel naponta, ahányszor Füg zsákolni indult. Sose jött zavarba, vékony bajsza alatt nyájasan vigyorgott, ugyanarra a kérdésre mindig ugyanazt a választ adta.

– Van, aki úgyis tud cicerélni, ha riogatják! Legalábbis ezt hiszik némelyek...

Rózsika lesütötte a szemét, félve gondolt arra, hogy talán Füg észrevette őt valamelyik este, azért válaszol mindig egyformán.

– Gondoljon, amit akar, higgyen csak, amit akar, de a kakast hagyja békén!

– Rendben van, leány, a tyúkok úgyis jobban érdekelnek.

Csípett a szemével, azzal odébb rakta a zsákokat, majd visszavonult a szobájába. Rózsika néha utána osont és hallgatózott, de a hortyogáson kívül egyebet nehéz lett volna rábizonyítania Függre, aki nappal többször ledől aludni, miután hajnalban járt haza.

Aznap sok zsákot kellett Ádámnak átvinnie a Dunán, ez már a karácsonyi őrlés volt, a Lómalom messze esett, majdnem Újfalú határáig kellett elzörögni úttalan utakon. Közben hófúvás támadt, a malomban rekedt. Már sokadszorra adj' isteneztek a molnár pálinkájával, mire végre alábbhagyott

a havazás és el mert indulni a város felé. Hiába szabadkozott, a jóságos molnár rátukmálta a kulacs pálinkát, ami szerinte az életben maradáshoz menthetetlenül kellett.

46 Öreg este volt, mire Ádám fogata felkanyarodott a Salm bástya dombjára. A kertkapu nyikordulására senki se jött elő, az ablak sötét volt. A kerti ház mellett elvezette a fogatot, lezsákolta. A hó világosságot teremtett, mindent jól lehetett látni az udvaron. Furcsállotta, hogy a délután eresz alá készített kosár fa érintetlenül feküdt a tornác lócáján, a hó félig be is takarta. Nem gyújtott be Rózsika?

A házba lépve hűvösség csapta meg, nyoma sem volt a máskor vastag melegnek. A kemence épp csak langyos volt, nyilván még a reggeli begyújtástól, a parázs rég kialudt. Sötétben kotorászott a tűzszerszám után, fagyott ujjjaival neheze ére esett a kovakövel és az acéllal lángra lobbantania a taplót. Nem értette, miért nem ügyelt a parázsra a húga, akinek szobájából zörejt hallott, így hát benyitott. A leány ágya üres volt, a szobába átnyúló kemence hűlő padkáján egy ládában kiskutyák fészkelődtek. Leroskadt a székre, gondolkozni próbált. Mi történt a Rózsival? Hol van ilyenkor? Miért nem szól neki, ha elmegy, előre? Hová az ördögbe császkál zimankós éjszakán? Igaz, ősszel is eltűnt egyszer, amikor itt aludt az ő helyükön Ányos tisztelendő úr családja, de akkor még szinte nyár volt, meleg éjszaka, akár sétálhatott egyet, hisz neki is van, mitől főjön a feje. Hogyan fog magának férjet találni itt városon, amikor még a betűt sem ismeri?

Begyújtott a búbos kemencébe, mellé ült, melegedett. Aludni úgyse tudott volna, inkább várt. Aztán elővette a molnár pálinkáját és meghúzta. Szerette volna tudni, hány óra felé járhat, de az öreg óra, amit otthonról hoztak, még az őszön leállt, valami megpattant benne, hallotta is a csapódó fémes hangot. Javíttatni most nincs pénzük, majd talán a nyáron, ha sok hajón kell dolgozni, akkor kicsit többet kaphat Krenáktól.

Ányos úrtól nem fogadta el a pénzt, pedig tisztességgel meg akarta fizetni a számtalan odaszaladgálást, többet akart adni, mint Krenák negyed esztendőre. Ám ő büszke volt, hogy bejárhat a bencés házba és tanulhat ezt, azt. Meg aztán Ányos úr szereti őt, ami másokról nemigen mondható el. Hiszen csak egy segéd, egy háziszolga, hajnaltól napestig hajtják, még a vasárnapot is elveszik tőle az utóbbi időben, nincs kimenője. Rózsinak sincs. Talán ezért csatangol éjszaka? Bő esztendeje, hogy nem is jutottak haza a faluba. Évente két levél, karácsonyra és húsvétra az édesanyjuktól, ennyi maradt az otthonból. Ő most már, hála Ányos úrnak, valamennyire megtanult a betűk között kiigazodni, de tavaly még Krenákné olvasta föl az anyjuk levelét és ő is írt vissza. Ki tudja, azt írta-e, amit mondtak neki, az anyjuktól azóta se jött válasz.

A tűz leégett, rázárta a parázsra az ajtót és vette a szűrjét. Nekiindult az éjjeli Győrnek, valahol csak van ez a Rózsik!

Megkerülte a bástyát, ahol most egyetlen lélek sem járt, a Szent Anna utcába visszakanyarodva először a Víg Hajós felé indult, bár titkon azt remélte, hiába, mert oda fehérnép nem teszi be a lábát. Az ablakon belesve néhány könnyökölő alakot látott, akik már jócskán elázva épphogya az asztal fölött tartották magukat. Tovább igyekezett a Bástya utcán, 47 kiért a Körösztcára, ahonnan kisebb közők nyíltak, itt kevésbé világitott a hó, fényét elnyelték a szűk sikátorok. Már nem messze járt a rossz hírű Fürdő köztől, amikor szán csilingelt, alig tudott előle félreugrani. Hatalmas bundákba és méretes sálakba burkolózott kucsmás férfiak ültek rajta, ölükbén drága prémekekbe csavart nők a szán karfájáról lesöpört hóval kenegették arcukat és visítottak hozzá. Részegek voltak valamennyien. Ádám felbukott a száguldó szán előli ugrásban, nadrágja átázott, csizmája megtelt hóval, a kimerültségtől alig tudott feltápaszkodni. A szél ismét feltámadt és elkezdte kavarni a havat a szűk sikátorokban, valahonnan, nem túl messziről énekszó hallatszott. Elindult a hang irányába, az egyik közben világos ablakokat pillantott meg, a ház előtt a járdán behavazott kézikocsi árválkodott, azon egy női alak állt, orrát az ablak üvegére nyomva leselkedett. Közelebb érve Ádám felismerte a hűgát. Ijedten húzódtott vissza a közeli kapu beszögellésbe, már nem akart találkozni Rózsikával, tudni akarta, mi lesz. A hűga váratlanul lelépve a kiskocsiról elkezdett szaladni a köz másik vége felé. Kiszáratva kinyílt a ház ajtaja, Fűgg úr lépett ki rajta, ki-mért léptekkel indult errefelé. Ádám nem tudta, hová bújhatna, így hát bátran szembe ment vele. Hangos jó estéttel hidalta át zavarát és mire Fűgg megkérdezhetette volna, mit keres errefelé, bevágódott a keresztben futó sikátorba, ahol alacsony téglarakás mögé bújt le. Hamarosan ropogott a hó, kint a közben Rózsika szaladt meg-meg állva, óvatoskodva, mint a mokusok szoktak, Ádám a nyomába eredt hasonló taktikával. A Bástya utca közelében egyértelmű lett, hogy Rózsika Fűggöt követi, aki sokáig nem vette őt észre, de alig pár lépésnyire a Krenák háztól hatalmas hótömeg zúgott le az egyik tetőről, hogy maga alá temesse Fűgg urat. Ahogy nagy nehezen, káromkodások közepette lábra állt, meglátta a lányt. Ádámnak az volt a legfurcsább, hogy nem szóltak egymáshoz, nem is köszöntek, csak némán bementek a kapun. Fűgg maga elé engedte Rózsit, nem a szokásos udvariasságból, inkább úgy, mintha arra ügyelne, nehogy elfusson mögűle.

Ádám eszeveszetten lohott, ahogy csak bírt, előbb akart hazaérni a hűgánál. Amíg Rózsinak csak fel kellett mennie a lépcsőn, kilépnie az udvarra és végig botorkálnia a kerten, addig neki meg kellett kerűlnie az egész Salm bástyát a szakadatlan hófűvásban, felmenni a dombon, be a kertkapun, el a kis házig.

Alig gondolta végig, már a tornácra ért, levegőt nehezen kapott, úgy fújtatott, mint egy vontató ló, s ahogy a meleg házba toppant, egész teste verítékben úszott. Akaratlanul az öreg almárium márványlapján hagyott pálinka után nyúlt, meghúzta a kulacsot. Egyszerre verte a verejték és 48 fázott, de a pálinka felbátorította, már nem akart a dunyhája alá menekülni, nem akart magyarázkodni Rózsikának. Apja helyett apja kell legyenek, így hagyta meg neki apa azon a rettenetes napon, amikor az erdőre kiállították őket a balesethez. A nagy farönk, amely alól vérpatak vágott sötét mélyedést a jeges hóban, megmozdíthatatlan volt. Hiába próbálták a faluból kisereglettek leemelni az apjáról, a rönk meg se moccant. Lassan vérzett el, beszélni tudott, de mindig lassabban és halkabban, ahogy az erő ment ki belőle. Az utolsó szava az volt feléje, légy az apja. Minden erejét összeszedhette, hogy még Rózsikára nézhessen és annyit nyögött, a bátyád majd vigyáz helyettem. Aztán rúdul kiöltötte ellilult nyelvét, egészen az álláig lógott. Csak másnap tudták bevinni a faluba, amikor lovakkal mentek kiszabadítani a fagyott halottat. Felrakták a szánra, hajlíthatatlan száraz faágra emlékeztetett, egyik keze égnek állt, a lába ívben merevedett lefele, feje a vértől csapzott hajjal olyan volt, mint egy odaragadt madárfészek. Ádám azóta gyűlölte a telet, a havat, a jeget, a csúszást, azt, amikor nincs biztos talaj a láb alatt. Az apja favágó fejszéjét tavaszig meg se találták, egy gazdag portáról kaptak kölcsön egyet, amivel az anyjuk kínlódott, s amikor tavasszal visszavitték, kifizettették velük a köszörűst, mert csorbát találtak az élén.

Egyszeriben megfájdult a háta, annyira görnyesztette a kemence padkán utolért emlék. A gyertyát az almárium másik oldalára tette, hogy ne zavarja a fény a kukucsálásban, azután arcát az ajtó üvegéhez nyomva kilesett az udvarra. Azt hitte, lát valami mozgást, ám bepárasodott az üveg.

Amire gondolni akart, azt elhessegette magától, de a gondolat se hagyta magát, folyton visszatért, kísértett, hanem a szív igazsága végül legyőzte, mert az jelentette a valóságot.

Átnyargalt az udvaron, ingujjban, keresztülosont a konyhán, a kamránál lehúzta a csizmáját, úgy lépkedett, akár a macska lefelé a lépcsőn. Függ tanító szobájának ajtaja kissé el volt vetemedve, az ajtószárny és a tok közötti résen a fényel a szavak is kiszüremkedtek.

– Jó ideje leskelődsz, leány! – huhogott a tanító.

– Hova jár maga minden áldott éjjel, mi? Ez egy tisztességes ház!

– Tisztességes? A bátyád mennyiért dolgozik nekik? Te mit kapsz a hajtaltól éjjelig tartó szolgálatért?

– Így egyeztünk. Maga is megegyezett, nem? Tanítja a Béluskát, a többivel mit törődik?

– Nem én törődök a más dolgával, hanem te, leány! Mi közöd, mikor megyek, jövök? Azt se tudod, hová és miért megyek!

– Maga a Geraldine asszonyosság házába jár, Függy úr. A lányokhoz, akik-től mindenféle bajt hozhat ide. Mennyit fizet nekik azért, hogy magát szeressék?

Még az izgatott zihálása is kihallatszott.

– Amikor volna, aki ingyen is szeretné... De maga csak költi a 49
drága pénzt, nappal meg bejár a bencékhez latin könyvekért. Azzal
kéri kölcsön, hogy nincs pénze megvenni.

– Hát ezt honnan veszed, te leány?

– Tudom. Ányos tisztelendő mondta Ádámnak, hogy tőle is kunyerál.

– És mit akarsz most tőlem?

– Tanítson meg olvasni, meg írni. Akkor nem mondom el
Krenáknak, hova jár.

– Kevés lesz az leány. Pénzed nincs, igaz?

– Nincsen.

Ádám hiába fülelt, csend lett. Azután járkálás hallatszott, szék
huzigálása, fojtott sikoltás, dörmögés, huppanás, lökdösődés. Azon
volt, hogy beront az ajtón, amikor a visszafogott beszéd újból
eleredt.

– Szép a szemed, te leány. Ilyen szép szemet nem láttam, mióta
Győrbe vetett a sorom.

– Látja! Mégis oda jár, azokhoz!

– Nem járnék el, ha akadna itthon, aki meglátogatna ebben a
kopott, magányos szobában. Ha éjjelenként lejössz ide, én megtanít-
alak a betűre. Megállapodtunk?

Ádám most nemhogy a lélegzetét, de még a pislogását is meg-
állította, minden porcikájával hallani akarta Rózsi válaszát. Ideges-
ségében tetőtől talpig remegett, szíve telve volt békétlenséggel és
haraggal Krenáké miatt, mert nem tartották magukat az egyezség-
hez, ezt viszont Rózsi se merte megmondani Függnek, sőt, megvédte a
gazdáikat. Mikor idejöttek, minden idillikusnak tetszett, és Ádám most
ugyanarra a békére, nyugalomra vágyott, amit az elején a napi vergődésből
a biztonságba jutás adott. Érezte, ha azt a békét vissza akarja kapni, valami
olyasmit kell tennie, ami lehetetlen, ami példa nélküli az ő eddigi életében.
De bármi jutott eszébe, az mind erőszakkal végződött és bajt hozott rájuk.

Bent kuncogott a húga.

– Nem, nem Függöm. Betűvetésért cserébe túl sokat kér. Legyen be-
tűvetés és a Geraldine asszony féle ár fele. Nekünk is vannak vágyaink, én is
akarok ruhát, csecsebecsét venni! Anyánknak is kell küldenünk, rossz volt a
termés, az intéző nem kölcsönöz.

Ádám négykézláb kapaszkodott fel a lépcsőn, különösebben már nem
izgatta, nyikorog-e. Mindegy volt neki, azt se bánta volna, ha maga Krenák

jön szembe, persze az lehetetlen volt, mert a tyúkokkal feküdt és kelt, így ennek tudata vértelte fel olyan bátorsággal, amelyről jól tudta, sose lesz rá szüksége.

50 Már pirkadt, amikor izzadástól riadt fel, a későn megrakott kemence ekkorra ontotta igazán a meleget. Felkelt és benyitott Rózsi-kához. A kiskutyák elégedetten szuszogtak a langyos padkán, a húga ágya be volt vetve, hálóinge érintetlenül feküdt az ósdi ágy takaróján.

*

Ányos a szertárban drótok, tekercsek, mágnesűk és a galvanoszkóp társaságában időzött, amikor ismerős kopogás nyomában megérkezett a friss márciusi sár Ádám csizmáján. A fiú rohant, a szemerkélő esőben kabátja alá, a szíve fölé rejtette azt a kis esztergált száras fa korongot, amelyet Krenák kérésített el Ányos kérésére. A kimunkálás eléggé durvára sikeredett, Ányos azonban nem tette szóvá, csalódottságát nem mutatta.

– Nohát! Ez lesz az én villámdelejes forgonyom lelke! – közölte mosolyogva Ádámmal, aki fejét lógatva, a padlót nézve állt.

– Bizonyára, tisztelendő úr.

– Mi bajod van újabban, te gyerek? Nem tetszel nekem. Szótlan vagy.

– A tisztelendő úr mondta, hogy a csendesség erény.

– De nem a szótlanság! Mert az túl van a csendességben Isten akaratának határán. A csend segíti az elmélyülést hitben, munkában, barátságban, a szótlanság viszont begubózás és emészti a lelkedet. Így hát szólj bátran, ha segíthetek.

Ádám felemelte nagy fürtös fejét, olyan kétségbeesetten állt a szertár ajtajában, mint aki az élettől búcsúzik.

– Fáradt vagyok, Krenák kihajtja a lelkemet. Ide jövök legszívesebben a tisztelendő tanár úrhoz. Inkább itt dolgozom, ha kell éjjel, amikor otthon pihenhetnék. Ma is ráérek reggelig, ha úgy tetszik gondolni.

– Helyes! Ez a beszéd! A fáradságot kipihenhetjük, de a tunyaságot soha. Aki nem dolgozik, ki van szolgáltatva másoknak, azaz rab. Dolgozni fogunk egész éjjel, ma ennek a mágnesűnek forognia kell! De valami bajod azért csak van a fáradságon kívül!

Magával szembe állított egy széket s rámutatott. Ádám kilépett a folyosóra, levetette sáros csizmáját és a szertárban belebújt a pedellus benti cipőjébe. Leült, nézett maga elé, feje a vállá közé esett. Halkan lehelte, hogy: Rózsi.

– A húgod ugye? Mi van vele? Beteg talán?

– Nem. A házitanító, a Független tanítva betűre. De ez rosszabb, mintha beteg lenne.

– No, hát az nem a világ, te is megtanultad. – döcögött Ányos. Ha egyszer ő is gazdasszony lesz, kell ismernie az írást.

– Hát ez az, tisztelendő úr! Hogy így sohase lesz belőle asszony. A Füg biztosan nem fog elvenni egy cselédlányt.

– Miért ne venné el, ha dolgos? Tanítónak is kell a jó háztartás. 51

– Mert övé lett a Rózsi. Cserébe tanítja, még fizet is neki.

Ányos zavarában felállt, a kabátját kereste. Már alkonyodott és aznap még nem is sétált.

– Hozd a kézikocsit azután gyere a pincelépcsőhöz. A múlt héten végre meghozta Hannich az új fejeket, megtöltöttem egy ládányi savanyúvizet, elvisszük.

Együtt baktattak a kikötő felé, Rózsikáról több szót nem ejtettek. Hallgattak. Ádám érezte, jobb volna, ha beszélne valamiről, ne gondoljon a tanár úr arra, amit az előbb mondott neki. Amúgy is bánta már, hogy mondta.

– A burcsellások beszéltek valamit legutóbb? Tetszett nekik a víz, tisztelendő úr?

Ányos nem válaszolt. A Salm bástyához érve a kézikocsi elkezdett nyikorogni. Ádám hazaszaladt a kocsikenőcsért, mire visszaért, Ányos már javában osztogatta az üvegeket, a visszakapott üresek pedig gondosan ládába rakosgatta.

– Ez valóságos csoda, tisztelendő tanár úr! – morogta Szeghy Szűcs Máté. Mióta ezzel a vízzel isszák a bort a legényeim, nincs elégedetlenkedés, a kedvük is jobb, és ha berúgnak, hamarabb kiheverik.

– Senkinek se fájdult meg a hasa vagy egyebe tőle? – kérdezte halkan, némi aggodással Ányos.

– Ettől? Hát még a halott is fölkelve tőle, tisztelendő úr! Nem tudnának többet csinálni?

A kazamata bejáratához mutatott, ahol a hevenyészett szabadtéri bormérő mellett már ott sorakoztak a frissen hozott üvegek. Ádám odasúgta Ányosnak, akár egész éjjel tölt, ha kell.

Visszaindultak a bencések házába a piactérre, egyenesen a pincében karácsony óta berendezett savanyúvízes műhelybe. A szerkezetet Ányos azóta tökéletesítette, Hannich meg végre sorozatgyártásba vette a végleges fejeket. Ólomból öntötte, bronzból esztergálta a különböző alkatrészeket. Aki kezébe vette, gyönyörködhetett is a szép, mives üvegekben. Romszauer inasaiért visszaküldték Búcsú urat, hamarosan ők is megérkeztek egy pajtásszekérre való üveggel. Amíg a legények a pincében töltöttek, Ányos visszavonult a szertárba tekercei, vasmagjai közé. Az áramváltó nem hagyta aludni sem, mert nem úgy haladt, ahogyan azt magától elvárta, máskor oly békés természete ingerültté vált, úgy érezte, sem az érdem, sem a szeretet nem tud

benne megfelelően gyarapodni. A mágnestű kilengései folyton a Krenáknál szolgáló leánykát juttatták eszébe, akiről csak most tudta meg, hogy meny-nyire kiszolgáltattott. Furcsa leánynak vélte ő már azelőtt is, kissé pimasznak és szemérmetlennek tartotta, most azonban fájt a szíve Ádám szenvedését látva. Tekercselt, szögelt, galvanizált, higanyt méricskelt, ám csak mechanikusan, gondolat nélkül tudott dolgozni, bántotta az eset, ráadásul nem tudta, hogyan segíthetne.

Este nyolc óra felé járt, amikor lement a pincszobába, ahol nagyban szuszogott a készülék, a folyosón sorakoztak a feltöltött ballonok, Romszauer inasai hordták fel őket a pajtásszekérre. Ádám vállalta, hogy a munka végeztével elhúzza még az apró szekeret a Salm bástyához, útba esik neki hazafelé.

Ányos jó éjt kívánt, a kulcsokat Búcsú úrra bízta és lelkére kötötte, a pinceablak elé akassza föl azt a régi szőnyeget, amit leskelődés ellen szerzett be.

Az apró szemű esőt vízszintesen hordta a dunai szél a Szent Anna utca hosszában, Ádám reszketett, rövidíteni akart a kazamaták felé a Káposzta közön át, de a Víg Hajósnál kisebb tömegbe botlott. A kocsmá bejárata fölé fekete leplet lógattak, ekkor figyelt fel a székesegyház harangjára, amelyik nagy szünetek után mindig kettőt kondított. Benézett az ablakon, a kocsmá helység ki volt ürítve, a lépcsőn ágyat taszigáltak lefelé feketébe öltözött férfiak. Az ágy a fordulóban elakadt, élére fordították, ám úgysem boldogultak vele. Aztán egy asztalos érkezett, akit már vártak a méretvétel miatt, ő hamarjában levágta az ágy két első lábát, így azt végre betuszkolhatták a csupasz kocsmá helységbe.

Amidőn észrevették az ablakon leskelődő Ádámot a kisszekérrel, rögvest egy varjú képébe öltözött vénasszony toppant eléje, aki hallott már a hajósoktól a csípős vízről. Az egész rakományt meg akarta vásárolni, hogy dicsekedhessen a rokonság előtt a különlegességgel. Körötte további vénasszonyok gyűltek gyözködni, Ádám azonban szabadkozott, hiszen elígérték azt a burcsellásoknak. Erre valósággal benyomták a söntésbe, ahová külön ajtón is be lehetett menni az utcáról, innen viszont a vendéglő helységbe vezető váralagútszerű folyosócskát elállta a nép, Ádám csak a fejek fölött látott beljebb. Az ágyat felemelték két összetolt asztalra, a hiányzó lábakat a konyhából hozott lefordított fazekakkal helyettesítették, eléjük kancsókat raktak, melyekbe vizet mertek és virágcsokrokat állítottak. A gyülekező nép csendben figyelte, amint a lépcső felől gyertyákkal világító, hátrafelé lépkedő legények közeledtek, nyomukban három férfi hozta a halott Francit, egyik a lábánál, másik a hónaljánál fogta, a harmadik a dereka alá nyúlva akadályozta a belógást. Úgy vonszolták, mint a kelténél hosszabbra tömött zsákot. Miután fölfektették saját ágyára, a szemközti fal mellett székeket sorakoztattak fel, oda telepedhettek néhány percre az utcáról érkező halottnézők, hogy azután felálljanak, megkerüljék a halottas ágyat és a másik

irányba kimenjenek. Némelyek fázva a hideg tavaszi éjszakán, dermedt kezükkel a sarokban álló vén levendulakék kályhát tapogatták reménykedve, de az áthült kezek riadtan húzódtak el a hideg csempéktől. A kifelé igyekvőknek a söntés átjáróján Franci leghűségesebb pincére pálinkát kínált és valami sváb mondókát intonált, mintha papi szerep is osztva volna 53 rá. A férfiak illendően még egyszer visszanéztek Francira, kissé feléje emelték kupicájukat, azután egyetlen hajtásra kiitták. Akadt, ki jól hallhatóan azt mondta, így se jártál még soha, mint most! Ezen aztán többen rötyögtek. Az asszonyok pálinkáját jobbra az uraik itták meg, majd kilépvén a főajtón rögtön visszatértek a másikon a söntésbe. E körforgás alatt egyre többen szánták el magukat, hogy többször búcsút vegyenek a halottól, míg szinte csak férfiakból állt a gyásznap. Egy-két kötelességtudó asszony imákat mormogva kiertően tanyázott ugyan a halottas ágy piros fazekas lábainál, de aztán őket is elriasztotta az a féktelen elvetemültség, amelyből táplálkozva a Franci bal lábához egy pakli magyar kártyát, a jobb lábához egy korsó vörösbort rendeltek az ördögtől megszállt törzsvendégek.

Cigányok érkeztek, megszokásból a kályha közelébe fészkelődtek, a szokatlan hideget a primás se merte szóvá tenni. Amikor nagy bánan elkezdtek nyekergetni Franci kedves nótáját, Ádám végre átfúrhatta magát a keskeny folyosón és a halottas ágy mellett kisurrant. A söntésben felhangzott az első savanyúvizes ballon szusszanása, megadva a jelet az új kocsmai időszámításra. Üvegkancsókat töltöttek félig Ányos úr savanyúvizével, ezeket kiosztogatták a gyászolók között, akik aztán a halott lábához állított korsóhoz járultak. Időközben a hűséges pincér kicsi hordót gurított a ravatal alá, a lopót készenlétbe helyezte, hogy a korsót utána lehessen tölteni. Azután a kártyát vették használatba, az egyik burcsellás, aki jelentős kocsmafenntartó hírében állott, – helyettesítve Francit – ugyanazokat a káromkodásokat kezdte alkalmazni fordulatonként, ugyanazokkal a mozdulatokkal csapta a lapokat, végül még szivart is kapott az özvegytől a megholt készletéből, miáltal ugyanolyan büdös is lett. Franci helyett játszott és rendre veszített, ebben is sikerült hasonlóságot találnia, végül eljutott odáig, hogy a holt vendéglős nevében rendelkezzen. Hosszú asztalt terítettett a halottas ágyal párhuzamosan, majdan utasította az asszonyokat a sütésre-főzésre. Az özvegy odasúgta a vidékről érkezett rokonoknak, hogy ő mindig tudta, a legnagyobb baja az ura halálából lesz. A burcsellás egyre jobban élvezte szerepét, támogatói akadtak, így aztán az asszonyoknak nem sok választása maradt. Mire a sülteteket az asztalra hordták, már pattogott a kályhában a tűz, a helység kellemesen melegedett, a borba kevert savanyúvíz gazdag buborékossága egyre feljebb nyomta a fejekben a buzgalmat nótához, kártyához.

A varjúszerű vénasszony kezét tördelte és a pincért elszalajtottta az asztalost, sürgetni a koporsót. A söntés előtt hagyott pajtásszekér már félig megtelt kiürült savanyúvízes ballonokkal, a vendéglőben ingujjra vetkőztek, a gyertyák viasz illata tömény fokhagymaszaggal és szivarfüsttel keve-

54 redett, álló hétig akkor se bírta volna áttörni mindezt a hullaszag, ha nem érkezik meg az asztalos inasával és nem hozza be a nyárfakoporsót, melyen érzett még a spirítuszos pác bűze.

Újabb partik következtek, a nyertesek jutalmául az lett kitűzve, hogy áttemelhetik Francit a koporsóba. A burcsellás vezényletével éjfélig tartott ez a sajátos sorsolás, mialatt az asztalost megvendégelték a konyhán, ahol annyira lerészegedett, hogy a szögeket meg se találta, amikor a gyásznép arról szavazott, tegyék ki a kocsmá elé a koporsót a hajnali hidegre. Így csak ráillesztették a tetőt s billegve kivitték a Káposzta köz sarkáig, a földre mégse akarták letenni, végül két üres káposztás hordóra rakták, az asszonyok pedig felmentek a nagytemplomba hajnali misére, hogy még egyszer pontosítsák a temetést.

Már a kora délelőtti márciusi nap tűzte Francit a káposztás hordókon, amikor a plébániát azóta többször megjárt, botorkáló asszonyok közül kimagasodva ereszkedett alá a Káptalan dombról főtisztelendő nagyságos Sailer György kanonok, aki vagy ötven éve eskette Francit és koccintott vele a kocsmájában rendezett lakodalmán.

A hatalmas termetű kövér pap ábrázata vörösből kékbe majd zöldbe változott, szembesülve a disznóóllal. Épp csak benyitott a vendéglőbe, ahol akkor éledeztek, mert a kályha rég kihűlt már s a hatalmát visszakövetelő hideg elűzte az asztalra borult, fogadalmaktól roskadozó álmokat. A burcsellás megrogzottn büszkélkedett.

– Idehallgasson nagyságos kanonok úr! Jöjjön, próbálja ki a fiatal bencés pap találmányát! Nézze csak, megittunk a szegény Franci emlékére vagy száz liter bort, még sincs semmi bajunk.

Nagyot hahotázott, majd nekidőlt a ravatal maradékának és úgy maradt, akár a két odatámasztott farúd, amelyen a koporsót lehet majd vinni a menetben. Nemsokára állva horkolt.

Sailer kanonok szó nélkül visszahőkölt a Bástya utcára és az özvegyet kereste.

– Nagyságos asszony, én az urát el nem temethetem. Sokféle nyomorúságban, szegénységben, hitetlen pompában, harcban adtam végtisztességet, ezt azonban nem vállalhatom. Sajnálom, Sailer György olvasókanonok nem vonulhat végig a városon mámorosok között. – dörögte óriási fekete kalapja alól.

A pincér a koporsóhoz ugrott, leemelte a fedelet és kutyahúséget idéző, kérő pillantással tekintett a kanonokra. Az gondosan körülnézett, majd a köréje gyűlő asszonyok miatt agnoszkálta és beszentelte a káposztás

hordókon nyugvó halottat. Kimérten indult vissza a dombra, fel pompás házába, hogy beírja a historia domusba *az egyházi temetést nem kapott* megjegyzést Franci neve mellé. Egyszer sem nézett vissza.

A benti társaság a temetés elmaradásának hírére helyre rázó-
dott, felültek az összetolt székeken fekvők és asztalra borulók, majd 55
követet választottak, akinek feladata lett a koporsó mellett jajvesz-
ékelő asszonyokat beinvitálni a tanácskozára. Mikor bejöttek, a fiatalabbak
odaálltak az asztal mellé, érzékeltetve, hogy nincs megbocsátás, ugyanakkor
elismerik, valamit haladéktalanul tenni kell s a döntés végtére is a férfiak
dolga. Az öregebbek a konyhára böccölésztek, ahonnan darab idő múl-
tán kolbásszal, szalonnával, sonkával és kenyérral kerültek elő, vi-
szont pálinkáról szó nem eshetett. Egyik régi törzsvendég ravaszul
elvállalta a konyhán a torma reszelését, minek ürügyén elemelt és
mentéjébe dugott egy pálinkás üveget, amit aztán asztal alatt ado-
gattak egymásnak, de az üvegnek mindig vissza kellett térnie megpi-
henni a burcsellás combjai közé, aki úgy szorította, mintha a felesége
nyaka volna. Időtlen idők óta meg akarta fojtani.

A varjúforma vénasszony asztalukhoz tipegett és ellentmon-
dást nem tűrően, vékony rekedt hangján reszelte, hogy a halottat
annak a bencés papnak kellene eltemetnie, akinek a vizét idehozta a
kádármester inasa.

– Ide figyeljen kegyelmed! – fordult a burcsellás felé. – Menjen
el azért a papért s hívja ide rögtön. Azért részegedtek le, mert az a
ravasz víz felhígította a bort, nem érezték a hatását, pedig megitták
a kishordóra valót! Hát azért az csak magukban van, vagy nem?
Ha nincs ez az ördögvíz, már szépen temetnénk a sógoromat.

Szipákolva állt a hosszú asztal mellett, látszott, addig nem
tágít, amíg a férfiak nem engedelmeskednek.

– Válasszunk küldöttséget. – morogta a burcsellás.

– Menj csak egyedül, te kaptad a megbízást! A pálinkára majd örkö-
dök. – kacsintott a feltámadó félben lévő asztalos.

– Mégse járja ez így! – vágott közbe a kövér kereskedő. – Nekem gye-
rekkori barátom volt és most, hogy itt hagyott, közös múltunk már csak a
saját emlékezetemben létezik. Egyedül maradtam, majd én megyek azért
a papért, de viszem a Francit is!

Felkerekedett s a két koporsóvivő rúddal kifelé indult. Az ajtóból még
visszafordult a döbrent társaságra.

– Kerítsek valahol négy embert, akik hozzák a Francit. Van elég iparos
segéd, inas az utcában.

Az asztalnál zavar támadt, végre felálltak, az ételmaradékos, pecsétes
abroszról összegyűjtötték a pálinkás poharakat és az asztalos kiöntötte

a Szent János áldást. Ezt gyorsan fölhörpintették, ezért a burcsellás elkezdett hivatkozni valami régi szokásra, miszerint a János áldás csak akkor érvényes, ha az üvegben nem marad ital későbbi potyázónak, akinek az áldást kiérdemlők megpróbáltatásaihoz semmi köze sincs.

56 Zajokra lettek figyelmesek, az ablakon keresztül látták, amint a négy hentes suhanc bajlódik a koporsóval, közben a kereskedő a sétatálcájával hadonászik. A burcsellás fölkapta a pálinkás butykost és utánuk lódult, nyomában a többiek. Mire a Tej utcához értek, az asszonyok is ott talpaltak mögöttük, a Piactéren már egészen tisztességes halottas menetnek nézhették őket.

A bencés rendház kapujában a burcsellás meglődította a csengő kalantyúját, belülről visszhangzó kolompolás hallatszott, nagy sokára elő került Búcsú úr, aki hiába állt ellent, végül kiáltania kellett a fiatal inasoknak, hogy ostrom van, segítsenek hamar a kapuval kifelé taszítani a gyászolókat. A varjú öregasszony hátrébb lépett és elkezdett fölfelé kárálni az ablakokhoz, az ördögvizet papot kereste. Néhány ablakszárny résnyre nyílt, aztán inkább becsukódott. Leánder a második emeleti ablakából egészen kihajolva iszonyodva figyelte a vészesen imbolygó koporsót, amelyet faltörő kosként a kapura irányoztak, és minden szörnyűségre felkészült.

Búcsú végre rálelt Ányos úrra a fűtetlen szertárban. Nyugodtan mosolygott barna bárány bekecsében és boldogan újságolta az inasnak, hogy a Hannich tegnap végre elhozta, amit karácsony óta ígért, így a forgony hamarosan elkészülhet.

– Baj van, tisztelendő úr!

– Ez csak természetes Búcsú úr, amíg élünk, baj is van. Ha nincs, biztosak lehetünk benne, hogy meghaltunk.

– Jaj, jaj, de ez most más. Egy részeg gyászmenet keresi a tanár urat, talán már a házfőnök is kinézett a nagy ricsajra.

És elmondta az egész sirámot.

– Ejnye, hát ez igazán kellemetlen. A savanyúvizet a kocsmáros kérte tőlem, amikor a múltkor a dunai harcsákat idehozta a rendi konyhára, mert hallott már róla a kikötőben. Csak nem volt készleten, nem tudtunk adni neki, noha annyira akarta. Hát, nem érhetette meg szegény a kóstolót. A gyászolók rosszul lettek a vizemtől?

– Dehogy tisztelendő úr, csak nem érezték a bor erejét idejében a kellemes higítás miatt, hiába, mit tesz a szénsav!

És kihúzta magát büszkeségében, hogy ő már a buborék hivatalos nevét is megjegyezte.

– Menjen most vissza hozzájuk Búcsú úr, mondja meg nekik, hogy induljanak a temetőbe a fő úton, én majd ott várom őket a kápolnánál. Jobb ezt hamarjában elintézni. Szóljon két tanítványomnak is, ők hozzák a stólát,

a szenteltvizet és a ruhákat, ministrálni fognak. Magam a hátsó kapun megyek ki, a kertek alján, a lópróbáló térnek kerülök.

Amikor a temetés véget ért, az özvegy ki szeretne volna fizetni Ányos urat, ő azonban nem engedte.

– Ne fizessen nekem jó asszony semmit, a kötelességemet tettem. Hanem annak a kisszekérnyi savanyúvíznek az árát adja oda a Krenák kádár inasának azzal, hogy tartsa meg. 57

* Részlet Jáky György Jedlik Ányos életéről írt regényéből.

